

Suomalaisten tiedeihmisten maailmankuvat ja -katsomukset

Jorma Hietamäki

Maailmalla ja myös Suomessa on viime vuosikymmeninä käyty runsaasti keskustelua maailmankuvista ja -katsomuksista. Puheenvuorojen ja keskustelujen lisäksi ihmisten katsomuksellisia orientaatioita on pyritty selvittämään erilaisin tutkimusprojektein, mm. useissa kymmenissä maissa toteutetulla *world values* -tutkimushankkeella. Omassa Tampereen yliopiston psykologian laitokselle tekeillä olevassa väitöskirjatutkimuksessani olen pyrkinyt kartoittamaan suomenkielisissä yliopistoissa toimivan opetushenkilöstön maailmankuvia ja -katsomuksia.

Tutkimukseni osoittaa, että suomalaisessa tiedemaailmassa elää melkoinen kirjo erilaisia maailmankuvia ja -katsomuksia. Orientaatioiden erilaisuudesta huolimatta voidaan todeta, että keskimäärin tiedeihmisten näkemykset poikkeavat useissa asioissa merkittävästi tavallisen kansan käsityksistä. Eräänä selkeänä erona on poliittinen suuntautuneisuus: yliopisto-opettajissa on vihreiden kannattajia noin 37 %.

Maailmankuva- ja maailmankatsomuskäsitteiden määrittäminen

Ilkka Niiniluodon (1984, 79–80) määritelmän mukaan maailmankuvalla tarkoitetaan luontoon, ihmiseen ja yhteiskuntaan liittyvien perusteltujen väitteiden järjestelmällisiä kokonaisuuksia. Tieteelliseksi maailmankuvaa voidaan hänen mukaansa luonnehtia silloin, kun sitä koskevat käsitykset ovat tieteellisin menetelmin hankittuja ja perusteltuja sekä tiedemiesten muodostaman tiedeyhteisön hyväksymiä. Tieteellinen maailmankuva on Niiniluodon mukaan muuttuva, sillä tiede on luonteeltaan historiallisesti kehittyvää, avointa ja itseään korjaavaa.

Myös Markku Enwall (1989, 125–143) määrittelee maailmankuvan Niiniluodon tyyliin: siihen

”kuuluvat käsitykset ihmisen, luonnon, kulttuurin, yliluonnollisen ja yhteiskunnan luonteesta ja keskinäissuhteista”. Enwall korostaa, että ihminen on kulttuuriolento, joka tulkitsee asioita ja luo metaforia, ja toisaalta sitä, että maailmankuvassa otetaan myös kantaa yliluonnollisiksi tulkittuihin asioihin. Juha Mannisen (1977, 16–26) mukaan ”maailmankuvassa saa ilmauksensa ihmisten suhde menneisyyteensä, tulevaisuuteensa, mahdollisuuksiinsa, henkilökohtaiseen ja yhteiskunnalliseen elämään, luonnonedellytyksiin ja absoluuttiin. Mannisen mukaan tällainen laaja määritelmä on jo lähellä maailmankatsomuskäsitettä, jossa tulee esiin mm. ideologiaa sekä subjektiivista maailman kokemista ja tulkitusta. Niiniluodon mukaan (1984, 87) maailmankatsomus sisältääkin (a) tietoteorian eli käsityksen siitä, miten maailmaa koskevaa tietoa hankitaan ja perustellaan, (b) maailmankuvan, joka on saavutettu a-kohdan avulla ja (c) arvoteorian eli käsitykset hyvästä ja pahasta, oikeasta ja väärästä sekä näkemyksen ihmisen tehtävästä maailmassa (elämänkatsomus, poliittinen vakaumus).

Nykyajan ihmisten maailmankuvissa on mukana sekä tieteeseen perustuvia käsityksiä todellisuudesta että omia subjektiivisia käsityksiä ja uskomuksia todellisuudesta. Niiniluodon (1984, 82) mukaan maailmankuva muuttuu kuitenkin metafysiiseksi, jos se sisältää sellaisia maailmaa koskevia väitteitä, jotka on perusteltu tieteen kokemusperäisen metodin sijasta pelkkien filosofisten argumenttien avulla. Todellisuudessa jokainen tiedeihiminenkin kuitenkin rakentaa maailmankuvansa myös tieteellisesti todistamattomien uskomusten varaan, jolloin joudutaan toteamaan, että myös tiedeihmisten maailmankuvat ovat joiltakin osin Niiniluodon määritelmän mukaisesti ”metafysiisiä” (Yrjönsuuri 1996, 90–93).

Tieteenfilosofiassa metafysiikan kysymyksiin on suhtauduttu vaihtelevasti. Yleensä pohdinnat perimmäisistä totuuksista ja esimerkiksi Jumalasta ovat olleet niin filosofian kuin teologiankin

piirissä varsin keskeisiä teemoja. 1900-luvun alkupuolella voimistui kuitenkin ns. Wienin piirin kehitlemä loogiseksi positivismiksi (myöhemmin ”looginen empirismi”) kutsuttu suuntaus, jonka mukaan tieteen tulee rakentua tiukan empirian ja toisaalta täysin luotettavan loogisen päättelyn varaan. Suuntauksen mukaan tieteen tulee täten pitäytyä täydellisesti erillään metafysiikasta, eikä esimerkiksi uskonnolla voi tällöin olla minkäänlaista roolia tieteellisen maailmankuvan rakentamisessa. Jo David Humesta (1955, XII, 132) alkanut kriittinen suhtautuminen uskontoon tieteen maailmassa korostui Wienin piirin toiminnan myötä. Uskonnon ja tieteen välinen kamppailu on sittemmin jatkunut ehkäpä vain entistään voimistuneena. (Hintikka 2001; Niiniluoto & Koskinen 2002.)

Uskonnolliset käsitykset ovat joka tapauksessa nykyisin itsestään selvästi ja jopa keskeisesti mukana, kun ihmisten maailmankuvien ja -katsomusten sisältöjä määritellään. Keskeisiä teemoja ovat myös ihmiskäsitykset ja poliittiset suuntautuneisuudet.

Uskonnollisuustutkimusta meillä ja muualla

Maailmalla on toteutettu viime vuosikymmeninä erittäin laajaa World Values -tutkimus-projektia. Muutamien vuosien välein tehtävässä kyselytutkimuksessa oli vuonna 2001 mukana jo 60 maata eri maanosista, myös Suomi. World Values -tutkimuksissa on kartoitettu monien aihepiirien ohella myös uskonnollisia orientaatioita.

Adherents.com-sivuilla (http://www.adherents.com/largecom/com_atheist.html) on Phil Zuckermanin suuntaa antava tilasto ei-uskovaisten määristä eri maissa. Ruotsalaiset pitävät tässä tilastossa kärkipaikkaa: heistä 46–85 % on luokiteltu ateisteiksi, agnostikoiksi tai muulla tavalla ei-uskoviksi. Tanskassa vastaava osuus on 43–80 %, Norjassa 31–72 %, Tšekissä 54–61 %, Ranskassa 43–54 %, Saksassa 41–49 %, Japanissa 64–65 %, mutta esimerkiksi Italiassa vain 6–15 % ja USA:ssa 3–9 %. Suomessa ei-uskovien määräksi on saatu suurella vaihteluvälillä 28–60 %.

Venäjällä vuonna 2002 tehdyssä tutkimuksessa 32 % piti itseään ateistina (ortodokseja 58 %), Ranskassa uskonnollisiksi lukeutui 54 %, ateisteiksi 33 % ja 14 % agnostikoiksi (<http://www.state.gov/g/drl/rls/irf/2004/35454.htm>; vrt. wikipedian mukaan AP/lpsos Poll -tutkimuksessa ranskalaisista vain 19 % oli ateisteja ja 16 % agnostikkoja.) Uskonnottomuus on runsasta

esim. Etelä-Koreassa (41 %), Uudessa-Seelannissa (40 %) ja Tšekin tasavallassa (59 % vuonna 2001), mutta on epäselvää, kuinka suuri määrä näiden prosenttiosuuksien takaa paljastuisi selkeästi ateisteiksi. (URL-lähde 2005: <http://en.wikipedia.org/wiki/Atheism>)

Vuosina 1976–2002 tehdyistä useista Suomen Gallupin toteuttamista ja ns. Monitor-tutkimuksista voidaan nähdä, että Jumalaan uskominen on Suomessa säännöllisesti pysynyt hieman yli 70 prosentissa – kuitenkin niin, että 22–31 % ilmoittautuu kirkon opeista poikkeavasti uskoviksi. Kirkon dogmien mukaan uskovien määrä jää näin ollen alle 50 prosentin. Ateistien määrä on pysynyt reilusti 10 prosentin alapuolella (Kääriäinen ym. 2003: 153).

Monia pieniä erikoisuuksia suomalaisia koskevista uskonnollisuustutkimuksista on ollut havaittavissa. Sellaiseksi voidaan laskea mm. se, että vaikka Jumalaan uskominen on yleistä, silti vain noin puolet uskoo taivaaseen, kuolemanjälkeiseen elämään tai enkeleihin (Kääriäinen ym. 2003: 285–287). Helven (2002: 125, 136, 263) tutkimusten mukaan enkeliusko on tytöillä yleistä (68,1 %) mutta pojilla harvinaisempaa (25,2 %). Kuolemanjälkeiseen ylösnousemukseen nuoret eivät myöskään kovin sankoin joukoin usko: alle kolmannes uskoo ylösnousemukseen (31,2 %), pelkkään fyysiseen mätänemiseen 23,9 % ja uudelleen syntymiseen 7,2 %. Loput joko eivät osaa sanoa (14 %) tai uskovat jotakin muuta (23,7 %).

Uskonnollisten käsitysten liberalisoinnista kertovat selvästi myös seuraavat tutkimustulokset: vain 35 % uskoo, että Jumala on luonut maailman ja vain 27 % pitää raamatussa kerrottuja ihmeitä todella tapahtuneina (Kääriäinen ym. 2003: 283). Toisuskoiisiin suhtautumisessa suomalaisilla on omat tapansa: useimpia uskontoja siedetään World Value -tutkimuksen mukaan kohtuullisesti, mutta Jehovan todistajien ja Scientologia-kirkon osalle ymmärtämystä ei riitä (60 % suhtautuu näihin joko melko tai erittäin kielteisesti). Vain saatananpalvojiin suhtaudutaan vielä kielteisemmin (erittäin kielteisesti suhtautuvia peräti 87 %).

Yhdysvaltalaisten tiedemiesten suhtautuminen uskontoon

Yhdysvalloissa on tutkittu ensimmäisen kerran jo viime vuosisadan alkupuolella tiedemiesten suhtautumista uskontoon. James H. Leuban (1916) tutkimuksen mukaan 41,5 % heistä ilmaisi olevansa epäuskoisia ja 16,7 % ainakin epäileväisiä

kysyttäessä uskomista Jumalan olemassaoloon. Pidemmälle päässeillä huipputiedemiehillä (greater scientists) epäuskoisten ja epäilevien määrä oli 70 %. Tavallisten amerikkalaisten keskuudessa uskovaisuus on paljon yleisempää: tavalla tai toisella itsensä uskonnolliseksi määritteleviä oli vuonna 2001 julkistetussa tutkimuksessa 80,2 %. (URL-lähde 2005: http://www.gc.cuny.edu/faculty/research_briefs/aris/key_findings.htm)

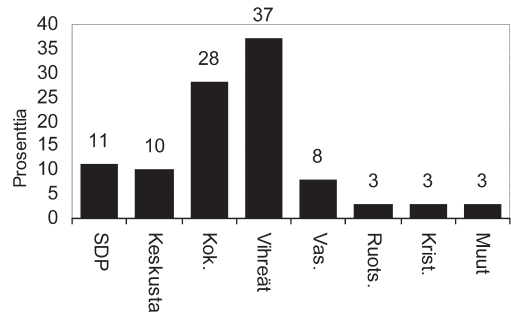
Edward J. Larson ja Larry Witham (1997) päättivät jatkaa Leuban tutkimustraditiota ja tekivät vuosisadan lopulla mahdollisimman samantyyppisen uskonnollisuuskyselyn kuin Leuba oli tehnyt vuosisadan alkupuolella. *Nature*-lehdessä julkaistu tutkimus kertoi, että Jumalaan ja kuolemanjälkeisyyteen uskomisen prosenttiosuudet olivat pysyneet lähes samoina kuin vuonna 1916 julkaistussa tutkimuksessa (nyt noin 40 % tiedemiehistä uskoj henkilökohtaiseen Jumalaan, 45 % ei uskonut ja lähes 15 % luokitteli itsensä agnostikoiksi).

Larson ja Witham jatkoivat tutkimustaan ja selvittivät, miten nykyajan huipputiedemiehet suhtautuvat uskontoon (tutkimusotos valittu USA:n kansallisesta tiedeakatemiasta). Ylivoimainen enemmistö tiedemiehistä kielsi Jumalan olemassaolon. Vain 7 % biologeista ja fyysikoista ilmoitti uskovansa Jumalaan. Matemaatikoissa uskovia oli hieman runsaammin: 14,3 % uskoi Jumalaan ja 15 % kuolemanjälkeisyyteen (*“in immortality”*, oikeammin siis *“kuolemattomuuteen”*). (Larson & Witham 1998.)

Suomalaisten tiedeihmisten maailmankuvien kartoitusta

Omassa tutkimuksessani olen pyrkinyt kartoittamaan suomenkielisten yliopistojen opetushenkilöstön maailmankuvia ja -katsomuksia. Tutkimus toteutettiin vuonna 2003 lähettämällä systemaattisella satunnaisotannalla valitulle suomenkielisten yliopistojen opetushenkilökunnan otokselle viisisivuinen kysely sähköpostin liitetiedostona. Parillekymmenelle halukkaalle kysely lähetettiin paperiversiona, tavallisena kirjepostina. Kyselyn perille lähettäminen onnistui 745 henkilölle, joista 272 vastasi kyselyyn (vastausprosentti 36,5). Vastanneista 62 % oli miehiä ja 38 % naisia.

Puolistrukturoidulla kyselyllä pyrittiin kartoittamaan käsityksiä mm. maailman synnystä, evoluutiosta, determinismistä, kuolemanjälkeisyydestä, yliluonnollisiksi koetuista asioista, Jumalaan uskomisesta, tieteen mahdollisuuksista, emergenssistä, moraalin perustasta ja psykofyysisyyden kysymyksestä. Lisäksi haluttiin selvit-

Kuvio 1.

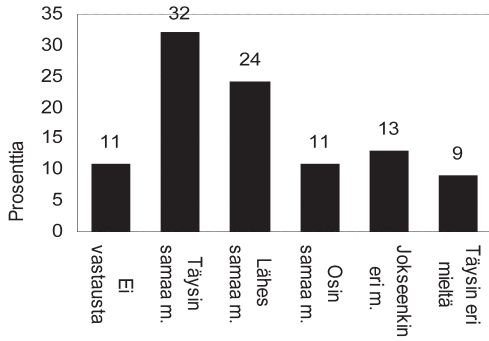
tää, millaiset tekijät ovat vahvimmin vaikuttaneet omaan maailmankuvaan ja -katsomukseen, ja miten tieteen harjoittaminen on mahdollisesti vaikuttanut omiin maailmankuva-käsityksiin. Myös poliittista suuntautumista sekä joitakin työhön, työyhteisöön, tiedemaailmaan, moraaliin ja henkilökohtaisiin asioihin liittyviä asennoitumisia kartoitettiin.

Poliittinen suuntautuneisuus

Suomalaisten yliopisto-opettajien maailmankatsomukset eivät jakaudu poliittisen suuntautumisen osalta normaaliväestön mukaisesti. Tulokset ilmenevät oheisesta kuvioista 1. 2000-luvun alkupuolella vaaleissa ja gallup-tutkimuksissa kolme suurinta puoluetta ovat olleet SDP, Keskusta ja Kokoomus ja ne ovat painineet omassa sarjassaan muihin puolueisiin verrattuna. Niiden kannatus on liikunut 20–25 %:n tasolla. Vasemmistoliitto ja Vihreät ovat olleet kakkoskategoriasa noin 7–10 %:n osuuksillaan. RKP:n ja Kristillisten kannatus on pyörinyt 4–5 %:n tuntumassa. Yliopistomaailmassa puolestaan näyttää vallitsevan vihreiden aatteiden ylivalta porvarillisesti orientoituneiden noustessa selkeälle kakkosijalle: Vihreitä sympatisoi reilu kolmannes (37 %) ja Kokoomusta 28 %. Muut puolueet jäävät kauaksi: SDP saa 11 %, Keskusta 10 %, Vasemmistoliitto 8 % ja loput jäävät alle 3 prosentin kannatusosuuksiin (ks. kuvio 1).

Reduktionismi mielen filosofiassa

Mielenfilosofian kannalta mielenkiintoisena tuloksena voidaan pitää sitä, että noin puolet vastaajista (49 %) hyväksyi väitteen, jonka mukaan ihmisen psyyke on redusoitavissa fysiikkaan ja kemiaan. Lisäksi 56 % ilmaisi käsityksensä, ettei ihmisen

Kuvio 2.

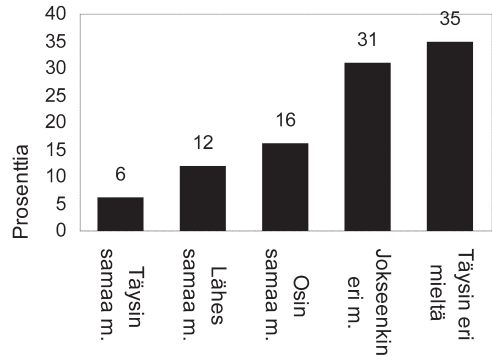
psykke jatka olemassaoloaan kuoleman jälkeen. Päätelmä on tehtävissä kuviossa 2 ilmenevien vastausten jakaumasta. Vastaajat ovat siinä ottaneet kantaa väitteeseen ”Ihmisen psykke on biologisen ja kulttuurievoluutiokehityksen tulos eikä voi jatkaa olemassaoloaan kuoleman jälkeen”.

Ajatuksesta, että ”ihmisen psykke on biologisen ja kulttuurievoluution kautta syntynyt Jumalan iankaikkisuusluomus” tiedeihmiset eivät innostuneet: kannattajia löytyi 18,8 % (täysin tai jokseenkin samaa mieltä), vastustajia 63,2 %, loppujen valitessa vaihtoehdon ”osin samaa, osin eri mieltä”. Psykettä ei täten enemmistön mielipiteissä tulkita enempää kuolemattomaksi tai ylösnousevaksi kuin Jumalan iankaikkisuusluomukseksikaan. Eräillä toisilla kysymyksillä voitiin selvittää, ettei vastaajien enemmistö myöskään tulkitse niin, että käsite sielu merkitsisi heille jotakin muuta kuin mitä käsitteisiin psykke ja persoona sisältyy.

Maailman synty ja yliluonnollinen

Käsitystä maailmankaikkeuden syntymisestä voidaan pitää eräänä keskeisenä maailmankuvan sisältönä. Asiaa selvitettiin useammalla hieman toisistaan poikkeavalla väitteellä. Idealistinen käsitys, jonka mukaan koko materiaallinen maailmankaikkeus olisi todellisuudessa aineetonta ja tietynlaista harhaa, ei saanut juuri lainkaan kannatusta: sitä kannatti vain 2,5 % vastaajista. Kuviossa 3 näkyy vastausjakauma väitteeseen ”Maailma on syntynyt yliluonnollisella tavalla, ja siksi sen synty jää ihmiselle tieteellisistä tutkimuksista huolimatta mysteeriksi”. Yhteensä noin 66 % vastanneista oli täysin tai jokseenkin eri mieltä tästä väitteestä.

Eräässä väitteessä esitettiin ajatus, että vaikka tiede selvittäisikin maailman synnyn, vain

Kuvio 3.

uskonto voi antaa luotettavia vastauksia elämän tarkoitukseen. Vastauksista ja monista lisäkommenteista kävi ilmi, ettei vastaajien enemmistö pidä uskontoa vastauksena elämän tarkoitukseen. Kuvatkoot seuraavat lainaukset suhtautumista:

(A) Minulla on erittäin vahva käsitys siitä, että uskonto ei kykene antamaan luotettavaa vastausta yhtään mihinkään. Elämän tarkoitusta en silti tiedä, enkä edes tiedä, onko sillä tarkoitusta. Luultavasti ei.

(B) Elämällä ei ole ”tarkoitusta”, se on sellainen kuin on, ja tämän ymmärtäminen on erittäin vapauttava kokemus.

Päinvastaisen kannan edustajia oli niukemmin, mutta tiettyjen tieteenalojen keskuudessa (esimerkiksi lääketieteilijöissä ja kasvatustieteilijöissä) heitä oli useita. Seuraavat lainaukset kuvaavat oleellisimpia piirteitä näiden vastaajien käsityksistä maailman synnyn ja uskonnon välisestä suhteesta:

(D) Uskon maailman syntyneen evoluution kautta fysiikan lakeja kunnioittaen, mutta alkuunpanevana voimana ja ohjaajana lienee toiminut jokin ”ylempi voima”. Tiede ja uskonto eivät ole mielestäni toisiaan poissulkevia asioita, uskonto alkaa siitä mihin tiede päättyy, ja lisäksi ne vastaavat eri asioihin.

(E) Mielestäni tieteellinen maailmankuva ja kristinusko eivät ole ristiriidassa keskenään, koska Jumalan läsnäolo ei poista fysiikan lakeja.

(F) Käsitykseni eivät ole erityisen tarkasti määriteltävissä, koska en ole koskaan pyrkinyt löytämään ehdottomia vastauksia kysymyksiin maailman synnystä. En koe tätä tarpeelliseksi, järkeväksi tai edes mahdolliseksi. Minun näkemykseni on, että kukaan ei tiedä vastauksia. Lähtökohtaisesti luotan fysiikan yms. tarjoamiin selityksiin maailman synnystä, mutta toisaalta näissä selityksissä on mielestäni tilaa myös yliluonnollisille elementeille. Uskon tieteen tuottamaan informaatioon, mutta en halua sulkea uskontoa kokonaan pois kuvasta.

Erilaisille diskursseille, tavoille puhua perimmäisistä kysymyksistä, voidaan joidenkin vastaajien mielestä myös antaa tilaa. Eräs heistä korostaa kuitenkin, ettei elämän tarkoitusta voida aidosti tavoittaa näillä diskursseilla:

(G) Kysymys elämän tarkoituksesta: tällä hetkellä ajattelen niin, että elämä on kokonaan tämän kysymyksen ulottumattomissa, eli että voimme kyllä teologisessa tai luonnontieteellisessä jne. ”diskurssissa” asettaa tämän kysymyksen ja vastata siihen samoin näillä eri diskursseilla, mutta elämä itsessään on täysin näitten kysymysten ulkopuolella: se vain on. Joka tämäkään taas ei puolestaan suinkaan merkitse sitä, että olisin välttämättä ateisti... eikä juuri pyhän kokemus ja ehkä tietynlainen kaipuu pyhän kokemukseen voisi olla juuri kaiken ”uskonnollisen uskon”, kaiken dogmatiikan ja ideologisuuden ylittävä, ikuinen, meille kaikille ihmisille yhteinen, arkkityyppinen kokemus...

Yliluonnollisuutta käsitelleissä väitteissä vastausvaihtoehdon valitseminen ei ollut kaikille vastaajille yksiselitteistä. Seuraavien vastaajien lisäkommenteista ilmenee, millä tavoin tieteellisten maailmansyntyteorioiden sisällöt heitä pohdituttavat:

(H) Uskon, että maailmassa on tieteelliselle tutkimukselle avautumattomia puolia, mutta ovatko ne materiaalisia? Toisaalta tiedetään, että joitakin asioita on fyysikaalisesti mahdotonta selvittää, mutta en sotkisi tähän mitään mystiikkaa.

(I) 75 % maailmankaikkeuden massasta on täysin ei tunnetussa muodossa. Monissa keskusteluissa niin kuin tässä kyselyssä lähdetään sekoittamaan uskonollinen ja tieteellinen maailmankuva keskenään. Ne ovat mielestäni kaksi eri maailmaa vaikkakin samanaikaisia. Uskonnon tarkoituksena ei ole selittää tieteellistä maailmaa, eikä toisaalta (eksaktein) tieteellisen menetelmin voida selittää uskonnollisia asioita. Joten (painottaen ensimmäistä sanaa) tieteelliseen maailmankuvaan eivät kuulu Jumala tai enkelit, mutta toisaalta tieteellinen maailmankuva ei ole kaiken selittävä.

Erään luonnontieteilijän näkemys maailman synnyn selvittämisen vaikutuksista on huomiota herättävä:

(J) Käsitökseni mukaan big bang -teoria pystyy antamaan melko hyvän selityksen ensimmäisistä sekunneista muttei pysty selittämään materiaan alkuperää. Tämä ehkä pystytään tulevaisuudessa tyhjentävästi selittämään luonnontieteellisesti, ehkä ei. Kumpikaan vaihtoehto ei vie pohjaa [enempää] tieteeltä kuin uskonnoltakaan.

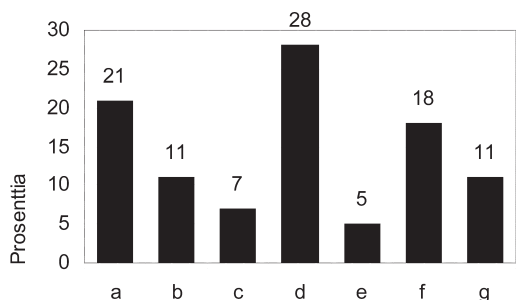
Jumala ja usko

Perinteiseen kristillisyyteen liitettyjä käsityksiä,

kuten enkelien ja henkimaailman olemassaoloa, piti epäuskottavina kaksi kolmasosaa vastaajista (67,5 %). Uskoa Jumalan olemassaoloon kartoitettiin useammalla kysymyksellä. Eräässä niistä esitettiin väittämä: ”Jumala on ihmisten kuvitelmaa. Todellisuudessa monoteististen uskontojen kuvailemaa persoonallista, ajattelevaa ja toimivaa Jumalaa ei ole olemassakaan.” Puolet vastaajista (50,6 %) oli tämän väitteen kanssa täysin tai jokseenkin samaa mieltä, 34,2 % jokseenkin tai täysin eri mieltä ja loput (15,3 %) valitsivat vaihtoehdon ”osin samaa, osin eri mieltä”. Kun toisaalta pyydettiin kantaa ajatukseen ”Tuntuu uskottavalta, että jokin korkeampi voima, Jumala tai jonkinlainen henkinen jumaluus on olemassa ja vaikuttaa tässäkin maailmassa”, myönteisten ja kielteisten vastausten määrät olivat suunnilleen yhtä suuret (42,5 % ja 42,4 %).

Omaa Jumalauksia pyydettiin määrittelemään myös siten, että seitsemästä vaihtoehdosta piti valita lähinnä omaa vakaumusta vastaava määritelmä. Vaihtoehdot ja niiden prosentuaaliset osuudet näkyvät oheisesta kuviosta.

- a. Uskon kristinuskon Jumalaan ja pyrin elämään tuon uskon mukaan armoon luottaen.
- b. Uskon kristinuskon Jumalaan mutta en ole oikein löytänyt itselleni sopivaa tapaa elää uskovana.
- c. Uskon ”korkeampaan olentoon”, ”jumaluuteen” tai ”voimaan” mutta en kristinuskon Jumalaan.
- d. En usko Jumalaan. Pidän silti itseäni jonkinlaisena kulttuurikristittyinä ja ajattelen, että monille ihmisille jumalauus tuo myönteisiä asioita elämään.
- e. En usko Jumalaan enkä halua olla edes kulttuurikristitty, koska kristinuskon tuottaa mielestäni enemmän haittaa kuin hyötyä ihmisille.
- f. Olen agnostikko. En tiedä, onko Jumalaa mutta silti rukouksen joskus ja oikeastaan toivon Hänen olevan.
- g. Olen agnostikko. En tiedä, onko Jumalaa. En rukousole enkä koe hengellisyyttä itselleni tärkeäksi.

Kuvio 4.

	Täysin samaa mieltä	Lähes samaa mieltä	Osin samaa, osin eri mieltä	Jokseenkin eri mieltä	Täysin eri mieltä	Yhteensä
Professori	15	18	11	19	20	83
Yliassistentti	4	2	5	4	8	23
Assistentti	13	9	3	4	5	34
Lehtori	16	10	12	10	17	65
Dosentti	1	5	1	3	4	14
Tutkija tai muu	7	8	7	7	8	37
	56	52	39	47	62	256

Taulukko 1. Jumala tai korkeampi voima on olemassa ja vaikuttaa täällä.

Suurimman yksittäisen ryhmän muodostavat ateistit, jotka kuitenkin pitävät itseään kulttuurikristittyinä (28 %; kaikki tämän kategorian valinneet eivät kuitenkaan halunneet pitää itseään edes kulttuurikristittyinä, kuten eräs vastaaja kirjoitti: ”Valitsin d:n, mutten ole kulttuurikristitty. Silti uskon jumalauksen olevan monille hyövä asia”). Kaiken kaikkiaan ateisteja näyttää tämän luokittelun mukaan olevan kolmasosa tutkituista. Kategorioita yhdistämällä huomataan kuitenkin, että tavalla tai toisella Jumalaan tai korkeampaan olentoon uskovien määrä on suurin: heitä on 39 %. Agnostikkojen määrä on sekin runsas: heitä on 29 %. Nyt käytetty kategoriointi paljasti ilmeisesti ensimmäisen kerran Suomessa, että niin ateisteissa kuin agnostikoissakin on hyvin vastakkaisesti Jumalaan ja uskoon suhtautuvia ihmisiä. Varsin monet agnostikot näyttäisivät olevan jollakin tavalla myönteisiä henkilökohtaista jumalasuhtetta kohtaan. Agnostikkojen ryhmä ei myöskään ollut yhtenevä niiden kanssa, jotka erillisessä kysymyksessä ilmaisivat, etteivät ole kiinnostuneita perimmäisistä uskonnollis-filosofisista kysymyksistä. Vastaajissa oli myös sellaisia, jotka katsovat olevansa samanaikaisesti sekä ateisteja että agnostikkoja. Eräs vastaaja kuvaa tilannettaan:

(K) En usko jumalaan, mutta silti ajattelussani on myös agnostikon piirteitä. Ymmärrän kuitenkin jumalauksen merkityksen kulttuurisena ja yhteiskunnallisena rakenteena muiden joukossa – vaikka olenkin sitä mieltä, että siitä on enemmän haittaa kuin hyötyä.

Kyseinen vastaaja ei ollut lajissaan ainoa. Muutamit muutkin kirjoittivat, että heillä oli vaikeuksia tehdä valintaa annetuista vaihtoehdoista, koska katsoivat sopivansa useampaan kategoriaan. Erään vastaajan mielestä uskovaisuuden voi säilyttää ja olla jopa samanaikaisesti sekä uskova, agnostikko että ateisti.

Uskovaisuudesta irrottautumistaan kuvaavat eräs uskonnollisen kotitaustan ja aktiivisen seurakuntanuorijan kokenut vastaaja ja toinen kulttuuritaustansa hyväksyvä mutta jumalauksesta

irtaantunut vastaaja seuraavasti:

(L) Antropologian opinnot mullistivat käsityksen uskonnosta. [Olen] hyvin perillä kristinuskon henkilökohtaisen kokemisen luonteesta, mutta kuitenkin katselen sitä nykyisin onnellisen ulkopuolisena.

Keskeinen muutos on, että se sama mielekkyyden ja merkityksen tunne, jonka omakohtainen kristillinen usko toi, syntyy nyttemmin kaiken epävarmuuden ja vastaamattomien kysymysten hyväksymisestä. Mahdollisuus katella uskonnollisuutta ilman siihen sitoutumista on uskonnolliseen kokemukseen verrattavasti elähdyttävää.

Vapaissa kommentteissa otettiin modernisti kantaa myös yleisemmällä tasolla jumalaukseen ja uskoon:

(M) Olen monituhatuotisen ”sivistyksen tuote” (uskonto, filosofia, tiede), kristinuskon on MINUN moraalij- ja elämäntapakehykseni, mutta kristinuskon jumalaa en tarvitse.

(N) Jumalan olemassaolon pohdiskelu ei ole toissijaista niin kauan kuin uskontoja ja uskovaisia on olemassa. Kyseessä on heille varsin todellinen ilmiö, ja inhimillisyydessään erittäin kiinnostava asia. Mutta tarvitseeko jokainen yksilö uskoa vai onko meidät vain ehdollistettu ajattelemaan näin? Mielestäni uskonnottomuutta on tutkittu aivan liian vähän, jotta tähän pystyttäisiin vastaamaan. Viime aikoina aivolohkotutkimus on tuonut tähänkin kysymykseen uusia näkökulmia. Vastauksia voi siis etsiä niin psykologisilta, kulttuurisilta kuin biologisiltakin (erityisesti evoluutiobiologisilta) alueilta.

Perinteisesti on ajateltu, ettei tieteen keinoin pystytä ratkaisemaan kysymystä Jumalan olemassaolosta. Useimmat vastaajat (65,1 %) yhtyivät edelleen tähän näkemykseen. Päinvastaista mieltä oli 8,4 %. Lopuilla ei ollut selvää kantaa asiaan.

Yhdysvalloissa tehdyissä tutkimuksissa (Larson & Witham 1997) luonnontieteilijöistä noin 40 % uskoi Jumalaan ja noin 45 % ei uskonut, mikä vastaa yllättävän hyvin myös Suomen yliopistojen kokonaistilannetta. Vaikka prosentti-

osuudet perimmäisiä vakaumuksia koskevissa kysymyksissä vaihtelevat jonkin verran kysymysten muotoilusta riippuen, voidaan varsin perustellusti väittää, että tiedemaailmassa jumalausko on huomattavasti vähäisempää kuin muun väestön keskuudessa.

Virka- tai tehtävänimike ei näyttänyt korreloivan uskonnollisen vakaumuksen kanssa. Taulukko 1 osoittaa, miten tasaisesti eri ryhmien mielipiteet jakautuvat Jumalaan uskomisessa ($\chi^2 = 19,20$; $p = 0,503$. Kontingenssikerroin $C = 0,265$; $p = 0,503$).

Tieteenala osoittautui kuitenkin tilastollisesti merkitseväksi Jumalaan uskomisessa (kontingenssikerroin 0,533; $p < 0,05$). Tieteenalojen vertailua heikensi kuitenkin se, ettei kaikkien tieteenalojen edustajia ollut riittävästi luotettavan tuloksen aikaansaamiseksi. Epäselväksi ei silti jäänyt, etteikö teknisten tieteiden, luonnontieteilijöiden ja yhteiskuntatieteilijöiden ylivoimainen enemmistö ollut kielteisiä Jumala-uskon suhteen. Teologit, kasvatustieteilijät, kauppatieteilijät ja lääketieteilijät olivat selkeältä enemmistöltään Jumalaan uskovia.

Kasvatustieteitten piirissä yleinen ajattelutapa näyttäisi olevan seuraavansuuntainen:

(O) Henkimaailmaa on vaikea tutkia tieteen keinoin. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että henkimaailmaa ei olisi olemassa. Uskon asiat eivät vain ole rationaalisen järjen ja tieteen asioita.

Humanistisen tiedekunnan edustaja esittää ajatuksen tieteen rajallisuudesta Jumalan olemassaolon ratkaisijana:

(P) Uskon kyllä, että kaikkea ei voi selittää kylmän (luonnon)tieteellisesti ja että ihmisen ymmärrys on rajallinen, mutta toisaalta en ole ollenkaan vakuutunut siitä, että uskonto voisi vastata avoimiin kysymyksiin sen paremmin.

Tieteellä on omat rajoituksensa ja ennako-oletuksensa, ja usko on uskon asia. Henkilökohtaisesti en usko Jumalaan, mutta mielestäni Jumalan olemassaoloa ei voi kiistää sen enempää kuin todistaakaan tieteellisesti. Kaikki tieteelliset argumentit voidaan kumota sillä, että uskonnon kysymykset ovat ihmisen ymmärryksen ulkopuolella, joten keskustelussa ei ole mitään järkeä.

Erään sosiologin kannanotto on odotettu:

(Q) Uskon melko pitkälle sosiaaliseen konstruktionismiin, eli siihen, että todellisuus on sosiaalisesti tuotettua.

Vaasan, Rovaniemen (Lapin) ja Jyväskylän yliopistojen opettajakunnissa näytti olevan suhteessa eniten Jumalaan uskovia (yli 50 %:n osuudet). Ateisteja ja epäileviä oli puolestaan eniten (yli 50 %:n osuudet) Joensuussa, Otaniemessä (TKK), Lappeenrannassa, Turussa ja Helsingissä (vähenevän määrän mukaisessa järjestyksessä lueteltuina).

Puoluepoliittisen mieltymyksensä ilmoittaneista kielteisesti Jumala-uskoon suhtautuvia oli eniten ruotsalaisten (100 %), Vasemmistoliiton (78 %) ja Vihreiden (58 %) joukossa. Jumalaan uskovia puolestaan löytyi eniten Kristillisdemokraattien (100 %) ja Keskustan (76 %) suosijoista. Kokoomusta arvostaneista löytyi melko tasaisesti eri tavoin Jumalaan suhtautuvia, mutta enemmistö oli kuitenkin uskon suhteen myönteisiä, kun taas SDP:n kannattajissa suhtautuminen oli lievästi päinvastaista.

Evoluutio on lähes itsestäänselvyys

Darvinistiseen evoluutioteoriaan yliopistoihmisistä ilmaisi uskovansa melko varauksetta 81,3 %, kun taas sen epäilijöitä löytyi 6,3 %. Väitteeseen, ettei darvinilaista uusien lajien kehittymistä ole luotettavasti pystytty osoittamaan yhtyi 11,4 % vastanneista, kun taas noin 80 % oli vastakkaista mieltä. Evoluutiokäsityksiä kartoitettiin myös kannanotolla ns. teistiseen evoluutioon. Noin 43 % vastaajista piti teististä evoluutiouuskoa turhana, kun taas viidennes piti sitä kelvollisena oletuksena. Suurehko joukko oli ”osin samaa, osin eri mieltä”, mikä kertonee siitä, että monet Jumalaan uskovat kokevat vaikeutta yhdistää tieteen tulokset haluunsa uskoa mystisempiin maailmanselityksiin. Näin voi päätellä erityisesti siksi, että kun väite Jumalan vaikutuksesta maailmassa jakoi vastaajat kahteen lähes yhtä suureen leiriin (”osin samaa, osin eri mieltä” olleiden ja vastaamattomien määrän jäätyä yhteensä noin 20 prosenttiin), nyt jumalaoletuksen vastustajat pysyivät edelleen vastustajina, mutta puoltajista merkittävä osa jäi teistiseen evoluutioon uskomi- sen kohdalla epäroiviksi (”osin samaa, osin eri mieltä” ja vastaamattomat yhteensä 38 %).

Evoluutioon uskominen ei vastaajien mukaan vie pohjaa moraalilta (lähes 80 % tyrmäsi väitteen ”Evoluutiouusko vie pohjan moraalilta”). Evoluution ja moraalin väliseen suhteeseen asennoitumisesta jotkut halusivat kertoa enemmänkin. Seuraava lainaus kertoo erään rationalistin mielipiteen:

(U) Haluan, että missä tahansa keskustelussa esitetään asioille järkeen käyvät perustelut. Esimerkiksi sellaista keskustelua moraalista on turha käydä, jossa vain lähdetään siitä, että moraalilla ei ole mitään evoluutiobiologista tai yhteiskunnallista perustaa.

Mielenkiintoista on, että joidenkin luonnontieteilijöiden mielestä evoluutiosta ei enää edes käydä kiistakeskusteluja. Seuraavassa lainauksessa otetaan lisäksi kantaa darvinismin ja moraalin väliseen suhteeseen:

(V) En ole kuullut mistään kiivaasta "evoluutiokeskustelusta", puhumattakaan kritiikistä. Ilmeisesti tähän keskusteluun ei ole otettu mukaan biologeja. Avaruudessa saattaa hyvinkin olla elämää, mutta koska sitä ei ole vielä löytenyt, vastaan mieluummin "en tiedä". Olen pohtinut moraalialia ja darvinismia paljon. Darwinismiahan on käytetty lyömäaseena (uskontojen tai poliittisten aatteiden lailla) milloin puolustamaan rotuoppia ja milloin mitäkin. Yleensä näissä tapauksissa lyöjänä on ollut joku muu kuin biologi, ja yleensä evoluutioteoria on ymmärretty väärin.

Evoluutiokriitikkojen näkemystä, jonka mukaan mitään darvinilaista uusien lajien kehitymistä ei ole luotettavasti voitu osoittaa tapahtuneen, kannatti vain 11,4 % vastaajista. Väitteeseen "elämää syntyy avaruudessa tiettyillä luonnon ehdoilla, ja siksi sitä on siellä todennäköisesti paljonkin" ilmaisi täyttä tai lähes täyttä samanmielisyyttä noin puolet vastaajista (48,9 %), kun taas vastustajia oli 19,1 % (jokseenkin tai täysin eri mieltä).

Emergentismi

Kyselyn vaikeimmaksi osuudeksi osoittautuivat emergenttisen materialismin luonnetta kartoittavat kysymykset. Kun muihin kysymyksiin lähes kaikki vastanneet olivat ottaneet kantaa, tämän osion yli oli hypännyt peräti kolmannes vastaajista. Esimerkiksi mielenfilosofian keskeiseen kysymykseen ja sen mukaisesti muotoiltuun yleensä tiedemaailmassa suosittuun ajatukseen emergenttisestä materialismista ei oikein osattu ottaa kantaa: uuden "esiinnousevan" tason redusoitumattomuutta materiaan kannatti 4,4 % ja vastusti 3,7 %. Peräti 62,1 % valitsi joko likert-skaalan keskimmäisen vaihtoehdon tai jätti kysymyksen kokonaan vastaamatta. Vielä korkeammaksi (67,6 %) kantaaottamattomien osuus nousi, kun pyydettiin kannanottoa väitteeseen "emergenttinen materialismi ei poista dualismiproblematiikkaa, jos tulkinta on se, että uusi 'esiinnouseva' taso jää fysiikan ulkopuolelle". Näyttää siis siltä, ettei monillakaan suomalaisilla tiedeihmisillä ole

selkeää kantaa tieteenfilosofian ehkä kuumimpiin kysymyksiin emergenssistä.

Pari vastaajaa pohti reduktionismia ja emergenssiä fysikalismin näkökulmasta kuitenkin seuraavasti:

(X) Emergenttinen materialismi ei periaatteessa jää fysiikan selitysvoiman, vain sen ennustusvoiman ulkopuolelle.

(Y) ...otin kantaa kysymykseen henkisen toiminnan "redusoinnista" "kovan" tieteen tutkittavissa olevaan. Mielestäni reduktiota voidaan tehdä, mutta vain tilastollisella tasolla. Täydellinen, deterministinen reduktio on niinkin kompleksisella objektilla kuin ihmisaivot matemaattinen (ja kvanttimekaaninen) mahdottomuus.

Tieteen vaikutus omaan elämään

Vastaajien piti myös arvioida tieteestä mahdollisesti aiheutuneita käsitysten muutoksia ja niiden vaikutuksia omaan elämään ja moraalisiin. Tuloksen mukaan vain reilu viidennes (22,4 %) suomalaisista yliopisto-opettajista kokee tieteeseen perehtymisen olleen sen luonteista, että tämän voi kuvata muuttaneen omaa maailmankuvaa ja -katsomusta ja siten myös vaikuttaneen jokapäiväiseen elämään. 41,9 % vastanneista katsoi, ettei tieteeseen perehtyminen ollut juurikaan muuttanut peruskäsityksiä maailmasta ja elämästä, eikä myöskään ollut muuttanut elämäntapaa. Lähes kolmannes (32,4 %) arvioi, että tieteen harjoittaminen oli muuttanut käsityksiä maailmasta, mutta arkipäivän tasolla maailmankuvan muuttaminen ei juurikaan ollut vaikuttanut elämään eikä esim. moraalisiin.

Omaa maailmankatsomustaan, ja erityisesti sen kykyä antaa tyydyttäviä vastauksia elämän perimmäisiin kysymyksiin, tiedeihmiset arvioivat terveellä kriittisyydellä. Enemmistö vastaajista (66,2 %) toki oli sitä mieltä, että oma maailmankatsomus on sisäisesti eheä ja kykenee antamaan vastauksia itseä tyydyttävällä tavalla. Kriittistä asennoitumista omaa katsomustaan ja sen kompetenssia kohtaan osoitti noin 10 % vastanneista. Vastaajat uskalsivat myös avoimesti myöntää, etteivät olleet löytäneet tyydyttäviä vastauksia elämän tarkoitukseen, mikäli niin kokivat (joka viides vastaaja). Jotkut selittivät valintaansa vapaamuotoisesti, kuten seuraavat vastaajat:

(Z) Minulla ei ole vastauksia, ja tämä on täysin tyydyttävä olotila.

Maailmankatsomukseni on mielestäni kohtuullisen eheä, mutta en kykene vastaamaan perimmäisiin kysymyksiin; toisaalta tämä ei häiritse minua yhtään.

(Å) Elämällä ei ole ”tarkoitusta”, se on sellainen kuin on, ja tämän ymmärtäminen on erittäin vapauttava kokemus. Kuolema on osa elämää, on suurenmoista, että elämä päättyy kuolemaan. Ikuinen elämä on kammottava ajatus.

Positivismi vs. fenomenologia

Yliopistot edustavat tiedemaailmaa, ja siksi voitaneen ajatella siellä toimivien opettajien edustavan tieteellistä maailmankuvaa. Jotkut heistä mieltävät kuitenkin tieteellisen maailmankuvan niin yleväksi, ettei sellaiseen välttämättä ainaakaan itse koeta yllettävän. Professoritasollakin saatetaan todeta: ”En pidä itseäni varsinaisena tiedemiehenä”, kuten eräs kyselyyni osallistuneista totesi. Osalle tieteellinen maailmankuva assosioituu positivistiseen tieteenfilosofiaan, jonka todellisuuskäsityksiin ei haluta samaistua. Useissa vapaamuotoisissa vastauskommenteissa tuotiin tällainen kanta voimakkaasti esille. Heidän tulkinnoissaan tieteen katsotaan tavoittelevan totuutta, mutta koska se fenomenologisesta näkökulmasta tarkasteltaessa on ainakin pääosin saavuttamatonta, sitä (tieteellistä totuutta) ei koeta voitavan saavuttaa.

Selvästikin kiistaa positivistisemmin ja fenomenologis-hermeneuttisesti suuntautuneiden tiedeihmistien välillä on edelleen olemassa, ja todennäköisesti se tulee myös jatkumaan. Näyttöä tästä saamme tiedelehtien sivuilta jatkuvasti. Esimerkin kiistan luonteesta tarjoaa tutkija Aimo W. Keto (2005) puolustaessaan voimakkaasti mielipidekirjoituksessaan *Helsingin Sanomissa* positivistisia tieteitä. Hän päättää kirjoituksensa fenomenologeja uhmaten: ”Kulttuuri- ja yhteiskuntatieteissä on levinnyt filosofisperäinen essee- ja pohdintatieteily, tosiasiaesityksillä sinänsä ei ole mitään arvoa. Fysiikka ja biologia ovat oivana esimerkkinä siitä, mihin saavutuksiin todellisuusperäinen tutkimus kykenee.”

Todellisuuden hahmottaminen on erilaista fenomenologisen viitekehyksen omaavalle kuin perinteiselle luonnontieteilijälle. Postmodernismin hengessä 1990-luvulta lähtien on näyttänyt siltä, että fenomenologinen näkökanta – totuuksia avoimiksi jättämään vaativa ideologia – olisi ollut vahvoilla tiedemaailmassa. Tutkimukseni antaa kuitenkin viitettä siitä, että ilmeisesti positivistisemmin suuntautuneet tiedeihmiset ovat olleet myös ”fenomenologien valtakaudella” yliopistoissa enemmistönä. Näyttää myös siltä, että taisteluasemat menevät jossakin määrin tieteenalojen mukaan. Jos siis yliopiston opettaja on esimerkiksi rovaniemeläinen kasvatustieteilijä, hän

todennäköisesti on kallellaan fenomenologiaan, uskoo Jumalaan ja katsoo, ettei tieteen keinoin voida selvittää kaikkia maailman mysteerejä. Jos taas opettaja tulee vaikkapa teknillisestä yliopistosta ja opettaa fysiikkaa, hän todennäköisesti ei usko Jumalaan, omaa kriittisen realistisen asennoitumiskannan tietoon ja uskoo, että maailman mysteerit avautuvat ihmiselle tieteellisen tutkimuksen myötä yhä pidemmälle ja pidemmälle.

Hieman yllättävänä voidaan pitää sitä tutkimustulosta, että kasvatustieteilijöiden ja yhteiskuntatieteilijöiden katsomusten välillä näytti olevan selvää eroavaisuutta. Yhteiskuntatieteilijät osoittautuivat selvästi kasvatustieteilijöitä sekulaarimmaksi joukoksi. Ilmeisen oikeaan osuu erään kasvatustieteilijän arvioiva kommentti tieteenalansa tieteenfilosofisista perusorientaatioista:

(Å) Minä lienen Suomen ainoita tietoisesti kriittistä tieteellistä realismia edustavia kasvatustieteilijöitä.

On kuitenkin kyseenalaista muodostaa liian yksioikoisia stereotyyppioita eri alojen edustajista. Esimerkiksi kasvatustieteilijöiden julkaisuissa toki näkyy pääasiassa fenomenologinen suuntautuneisuus, mutta toisaalta niissä on myös selvää pyrkimystä tuottaa todellisuudesta objektiivista tietoa mertonilaisessa hengessä. *Johdatus kasvatustieteisiin* -kirjassaan Rinne, Kivirauma ja Lehminen (2002: 8–11) toteavat varsin avoimesti, että kasvatustieteillä on vahvasti soveltavana ja ns. pehmeänä tieteenä ollut vaikeuksia saada arvostusta kovien tieteiden rinnalla. Tuosta alennustilasta he kuitenkin toivovat voitavan nousta tuottamalla teoreettista tietoa – kokonainen kuvailu- ja selittämisjärjestelmä – ilmiöistä kasvatusta, koulutus, kasvu ja oppiminen. Metodologian alueella kirjoittajat (Rinne ym. 2002: 30–31) väittävät tietoteoreettisen valtavirran etäännyneen empirismistä ja korostavan nykyisin fenomenologisen tieteenfilosofian mukaisesti havaintojen teoriapitoisuuden kaikenkattavuutta. Heidän mukaansa se on keskeinen periaate jopa fysiikan alueella (mitä fyysikot eivät tosin itse yleensä pidä ”keskeisenä periaatteena”). Havaintojen teoriapitoisuudella kirjoittajat tarkoittavat sitä, että ”havainnoitsijan suhde havaintojen kohteeseen muuttuu sen mukaan, millaisten käsitteiden varassa havainnoitsija toimii”. He kuvaavat, ettei metodologista kiistaa enää käydä positivismin ja fenomenologian välillä, vaan enemmänkin fenomenologian sisällä siitä, hyväksytäänkö postmoderni feuerabendiläinen ”kaikki käy” -linja vai pitäydytäänkö mallillisempaan linjaan, jossa py-

rittäisiin löytämään yhteisesti hyväksyttäviä teollisia totuuksia, vaikka naiivista empirismistä luovuttaisiinkin.

Kasvatustieteiden perinteisten tutkimuskohteiden luonteen vuoksi onkin ymmärrettävää, että tutkijat haluavat korostaa käsitteiden ja kulttuuristen sidosten näkyväksi tekemistä ja tukeutuvan tässä projektissaan esimerkiksi hermeneutiikkaan, diskurssianalyysihin ja idiograafiin tutkimusmenetelmiin. Deskriptiivisen, kuvailevan tiedon tuottaminen koetaan mielekkäimpänä, mutta toisaalta kasvatustieteilijät korostavat myös positivistisempien kvantitatiivisten tutkimusotteiden voivan palvella tiedon lisääntymistä.

Tiedeihmisten maailmankuvien erilaisuus

Tavallisen kansan käsityksiin verrattaessa yliopistoväen uskomuksissa on poikkeavuutta monissa asioissa. Pääsääntönä on, että asioissa, joissa tavallinenkin kansa on etääntynyt perinteisistä näkemyksistä, mystiikasta ja esimerkiksi kristinuskon dogmeista, yliopistoväki on tuossa etääntymisessään vielä selvästi pidemmällä. Esimerkkeiksi kelpaavat yhtä hyvin uskominen ufoihin, henkiolentoihin, kuolemanjälkeisyyteen, luomiseen kuin Jumalaankin. Toisaalta nyt tehty tutkimus osoitti, että tiedemaailma on suhtautumisessaan moniin asioihin sisäisesti ristiriitainen: erityisesti uskontoon ja metafysiikkaan liittyvissä kysymyksissä käsitysten hajonta on runsasta.

Kirkon tutkimuskeskus on tulkinut tutkimustensa perusteella jumaluskon lisääntyneen Suomessa (esim. Kimmo Ketola 2003). Yliopistomaailmassa uskovaisuus näyttää olevan selvästi vähäisempää kuin tavallisen kansan keskuudessa, mutta on vaikea arvailla, onko se yliopistopiireissä lisääntynyt vai vähentynyt. Voidaan vain todeta, että sitä kuitenkin on edelleen melko runsaasti – ei ehkä kuitenkaan kovin fundamentalistisissa muodoissa, mistä kertoo se, että monet tutkimuksessa myönteisesti Jumalan olemassaoloon suhtautuneet uskovat mm. evoluutioon ja

epäilevät enkelien ja henkiolentojen olemassaoloa. Samoin kuin keskustelu fenomenologias-ta tulee jatkumaan, samoin voi ennustaa käyvän myös keskustelulle Jumalan olemassaolosta. Ehkä suuntaus on kuitenkin se, että tiedeihmiset yhä lisääntyvästi irrottautuvat jumaluskosta. Tuskin jumaluskoskaan, tai ainakaan hahmotettavissa olevassa tulevaisuudessa, kokonaan tulee loppumaan tiedemaailmastakaan.

LÄHTEET

- Enwall Markku, Knuutila Seppo ja Manninen Juha (toim.), 1989. *Maailmankuva kulttuurin kokonaisuudessa*. Gummerus, Jyväskylä.
- Helve Helena, 2002. *Arvot, muutos ja nuoret*. Yliopistopaino, Helsinki.
- Hintikka Jaakko, 2001. *Filosofian köyhyys ja rikkaus: Nykyfilosofian kartoitusta*. Art House, Helsinki.
- Hume David, 1955. *An Inquiry Concerning Human Understanding*. Alkuper. 1748. The Bobbs-Merrill Company, Indianapolis.
- Keto Aimo W., 2005. "Filosofit turhautuneet luonnontieteiden kehitykseen". Mielipidekirjoitus *Helsingin Sanomissa* 20.12.2005.
- Ketola Kimmo, 2003. "Uusi kansanomainen uskonnollisuus". Teoksessa: Kääriäinen Kimmo, Niemelä Kati ja Ketola Kimmo, 2003. *Moderni kirkkokansa. Suomalaisten uskonnollisuus uudella vuosituhanella*. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 82. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä.
- Kääriäinen Kimmo, Niemelä Kati ja Ketola Kimmo, 2003. *Moderni kirkkokansa. Suomalaisten uskonnollisuus uudella vuosituhanella*. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 82. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä.
- Larson Edward J. & Witham Larry 1997. "Scientists are still keeping the faith". *Nature*. Vol. 386, s. 435-436. Macmillan Publishers Ltd.
- Leuba James H. 1916. *The Belief in God and Immortality: A Psychological, Anthropological and Statistical Study*. Sherman, French & Co. Boston.
- Niiniluoto Ilkka & Koskinen Heikki J. (toim.), 2002. *Wienin piiri*. Gaudeamus, Helsinki.
- Rinne Risto, Kivirauma Joel ja Lehtinen Erno, 2002. *Johdatus kasvatustieteisiin*. WSOY, Juva.
- Yrjönsuuri Mikko, 1996. *Tiedon rajat. Johdatus tietoteoriaan*. Kirjapaja, Jyväskylä.

Kirjoittaja on psykologian ja teologian maisteri, joka tekee väitöskirjatutkimusta Tampereen yliopiston psykologian laitokselle.